

KAMUSAL ALANDA MASALSI SANATSAL YAKLAŞIMLAR

Sevgi Can SARGIN¹

ÖZET

Günümüzde kent yaşamının döngüsünde tutsak kalmış, insani boyuttan giderek uzaklaşmış, doğadan koparılmış insanın, duyarlılıklarının, farkındalıklarının yeniden kazandırabilmesi, sanatın, sanat üretimlerinin günlük yaşama ve yaşam alanlarına dâhil edilmesiyle gerçekleşebilir. Sanatın müzeler ve galerilerden çıkarılarak, geniş izleyici kitleleriyle buluşabileceği yaşam alanlarında sergilenmesi, eserin sergilendiği mekân ve çevresi, sanatçısı, izleyicisi hem de sanatın dinamikleri için de olumlu etkiler sağlayabilmektedir. Bu yaklaşımlarla kenti içinde yaşayanlar için bir oyun alanı haline getirmek, mekânla ilgili fark ve farkındalık yaratmak mümkün olabilmektedir. Doğayı hayvan, bitki, bulut, vb. ile yeniden kente döndürme, kent insanına günlük yaşamın rutinlerinden farklı, fantastik kaçış noktaları yaratma, karışıklarla algı oyunları ile izleyicileri sürprizlerle karşılaştırma imkânları sunar. Kendini evrenin merkezinde gören insan dışında daha büyük varlıkların dokunuşunu masalsi tavırlarla ortaya koymak, sanatla herhangi bir bağı olamayan insanların bile günlük hayatta sanatla, bir sanat eseriyle temasını sağlamak, bir taraftan sanatın müze ya da galerilerden çıkıp insanla/yaşamla bütünleşmesine olanak sunmak bu farklı, özgün, çarpıcı yaklaşımlar sayesinde mümkün olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kamusal alan, sanat, izleyici

¹ Öğr. Gör. Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Canlandırma Film Bölümü, sevgican(at)gmail.com

FANTASTIC-ARTISTIC APPROACHES IN THE PUBLIC AREAS

ABSTRACT

Today, the human being is trapped in the cycle of the urban life, estranged from the human dimension increasingly and cut off from nature. Regain the sensibility and awareness of human, can only realize by the inclusion the art and art products to their daily life and habitats. When the arts can be exhibited apart of museums and galleries, in the living areas, there can met with a wide audience. And it can provide possitive effects to the place, where work is exhibited and its surroundings, artist, audience as well as the other dynamics of art. With these approaches it is possible to: transform the city to a playground for those living in and create awarenes and difference of the space. And it offers opportunities of: returning the nature with all ingredients like animal, plant, cloud, etc. to the city again; creating fantastic escape points to the city people (different from the routine of daily life), comparison the audience with contrast perception game surprises. It demonstrate the touch of an assets bigger than human, who consider themselves the center of universe, with a magical/fairytale aspect. Through this different, unique, stunning approaches, connecting the people, (who can not even look any) with art or a work of art in their daily life, other side remove the art from the museums and galleries to provide opportunities to integrate people/public and life, will be possible.

Keywords: Public space, art, audience

GİRİŞ

Hızlı nüfus artışı ve daha çok kazanmaya dayanan kapitalist sistem “gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler” tanımı ile anılan bütün ülkelerde; sözde modernleşen kent yaşamını, yığma geometrik tasarımlar ve çok yönlü disiplinler içine almıştır. Doğadan koparılmış, çevresinde insan dışındaki diğer canlı türleriyle iletişimi en az düzeye indirilmiş insan; çelik, cam, beton yığınlarının yarattığı katı örgüler içinde, kendi doğal karakterine aykırı ama, ona tabi bir döngünün tutsağı durumunda yaşamak zorunda kalmıştır.

Mekanikleşen bu yaşam biçimi, amaçların ve ideallerin de insani boyuttan uzaklaşmasına, çok çeşitli hegemonyaya, baskın egemenlik yaratmaya ve doymak bilmez sömürü çarkı kurmaya odaklanmıştır. Çok geniş bir bakışla I. ve II. Dünya Savaşları’nın ve bugün dünyanın her bölgesinde yaşanan trajedilerin altında bu patolojik durum yatmaktadır.

Bu alanda yaşanan sıkıntılara karşı en büyük sorumluluğu üstlenen bilinçli kesim, dünyanın her yerinde sanat ve kültür insanlarıdır. Görsel sanatlar küratörü Vivien Lovell’a göre:

“Kamusal alanda mevcut uygulamalar, mekânsal, sosyal ve çevresel konularla bağlantılıdır. Sanatçılar hiyerarşiler olmadan, bağımsız olarak çalışabildikleri için, kesinlikle bu alanda öncü olmuşlardır. Onlar ilk olarak potansiyeli tanır ve mekânın/alanın dönüşümü için harekete geçerler. Sanatçı karakteristik olarak kent nesline yeni yollar açar/öncülük eder. Aynı zamanda ekoloji, müzik, koreografi ya da bilim alanlarında yeni tartışma alanları açarlar”. (Basa, 2008).

Endüstri ve teknolojinin getirdiği ve yaşama dahil ettiği bütün katılıkları sanat, insan ve toplum adına “insanileştirir”. Doğanın bir parçası olma bilinciyle yaşama, tüm canlılara ve yaşam formlarına saygı, dayanışma, hakça paylaşma gibi özelliklerle donatılmış olması gereken insanın özüne dönebilmesi, duyarlı tavırların ve sanat üretimlerinin yaşam alanlarına dahil edilmesiyle gerçekleşebilir. Her sanat eseri insan beyninde, duygu ve düşünce dünyasında yaşamı, evreni, doğayı anlama ve algılama birikiminde kıvılcımlar yaratma özelliğine sahiptir. Sanatçı yaratım sürecinde bu amacı taşımasa bile eserin doğal çağrışımları, uyaranları, sergileme ve sunum

atmosferleri bir bilinç yaratmada önemli rol oynar. Toplumun geniş kesimlerini etki alanına almada sanatın insanların günlük yaşamlarına dahil olmakla ve her an yüz yüze, iç içe etkileşime girmekle mümkün olduğunu özümleyen toplumlar, yaşam alanlarını sanatın bütün dallarına açmanın yollarını aramaktadırlar. Senie, sanatın müzelerden/galerilerden kente inmesini şu şekilde değerlendirmektedir:

"Müze sanatına kıyasla, kamusal sanat, kendi zamanının konularını toplar ve daha geniş bir kitleye hitap eder. Yerleşik toplumsal odağı ile kamusal sanat, demokrasi için ideal bir janr olacak gibi görünüyor. Başlangıcından bu yana, konular kendine uygun form ve yerleştirme ile hem de kendi bütçesi ile çevrelendi; fikir birliği ya da kutlama objesinden daha sıklıkla bir tartışma nesnesi yapıldı. Aslen kamusal sanat (aslında, genel olarak sanat) yeni ülkedeki pek çok kişi tarafından cumhuriyetçi değerlerle uyumsuz bir lüks olarak görüldü ve (halen devam ediyor) güvensiz kabul edildi. Kültürel ya da entellektüel kazanımların bir ifadesi olarak, kamusal sanatın daha iyi anlaşılabilmesi için, tasarlanmış, görevlendirilmiş, inşa edilmiş ve son olarak teslim alınmış karmaşık bir matrisle görülmesi gerekmektedir. Sanat olarak kamusal sanatın değerine rağmen daha çok eserlerin estetik değerlendirmesi göz ardı edilmemelidir".(Senie, 1998).

Bu anlamda sanatın kamusal alanlar için tasarlanması sanatsal kaygıların ötelenmesi, ödün verilmesi, sıradan bir beğeni kültürünün dışına çıkılmaması gibi yaklaşımlar hem sanatın hem de sanatçı kimliğinin inkârı anlamına gelir. Bu nedenle kamusal sanatı müze sanatından ayıran en önemli özellik boyut kavramı olabilir. Burada en önemli amaç yaşam alanlarını bir açık hava müzesi haline getirebilmektir.

Sanatın özgür karakteri gereği olarak elbette buradaki klasik sanat anlayışı çağın ve günün sanat değişkenliklerine de yansımaktadır. Özellikle günümüzde çok etkili olan beslenmedeki "fast-food" yaşam anlayışı, çok çabuk" üretme ve çok çabuk tüketme, kısa yoldan ulaşılması amaç edinilen davranış biçimleri yaratma kaygısı sanata da yansımaktadır. Geleneksel heykelin, düzenlemelerin haricinde bu kaygı beraberinde yeni üretim teknikleri, yeni malzeme ve form kullanımları, "hazır obje"lerin yeniden yorumlanmaları, çoğaltmalar, büyütmeler gibi çarpıcı, farklı, etkileyici çözümlemeler kazandırmıştır. Bu sınırsız teknik ve cesaretle ortaya konan

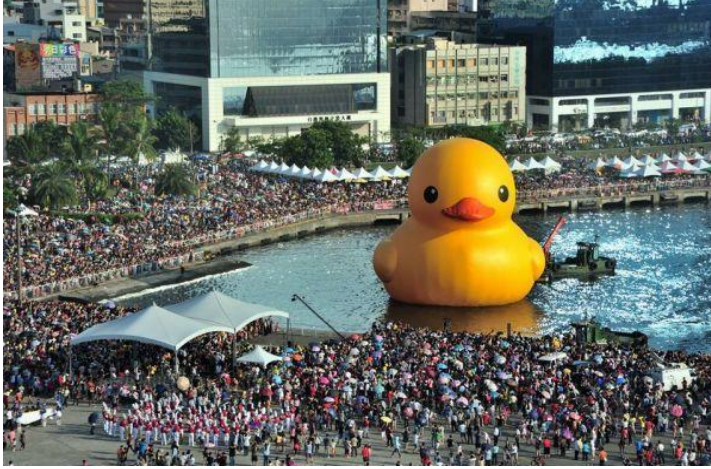
eserlerin de önemli etkiler yaratması, bu alanı seçen sanatçıların ilgi çeken eserler ortaya koymasını sağlamıştır. Knight'ın belirttiği gibi:

“Son yıllarda, yeni kuşak sanatçılar anıtsal ölçeği ve geleneksel kamusal sanat heykelini topluca reddederek, bunun yerine alışılmadık/sıradışı formları kullanarak, belirli bir yeri süslemenin aksine bozmayı tercih etmişlerdir” (Knight, 2008).

Bu anlamda eserlerin kent mekanlarında, doğada, parklarda ya da kapalı alanlarda sunulmasında, eserin bulunduğu mekanla meydana getireceği kontrast etkinin görsel, duygusal, düşünsel, çeşitli çağrışımlar yaratması amaçlanabilmektedir. Bu aynı zamanda kent insanı için farkındalık yaratma yollarından biridir. Ele alınan her nesnenin ya da hayvan, böcek, ağaç gibi nesnel imgelerin çarpıcı boyutlarla ele alınmasıyla şok etkili uyaranlar yaratılabilmektedir. Bu tavırla nesneleri sıradanlıktan çıkararak insanların yaşına, kültürüne ve eğilimlerine göre çeşitli anlamlar yüklemesi sağlanabilmektedir.

Hollandalı sanatçı Florentijn Hofman bu günlük kullandığımız hazır nesne ve malzemelerle sanat eseri boyutunun sınırlarını zorlayan, iddialı, etkileyici çalışmalarıyla tanınmaktadır. Özellikle, neredeyse tüm dünyada bilinen çocukların banyo oynadığını, dev bir plastik yüzer balona dönüştürerek, 2007 yılından bu yana Osaka, Bakü, Sao Paolo gibi dünyanın birçok şehrinde sergilenmektedir. Boyutları 14 m ile 28m arasında sergilenen şişme “Plastik Ördek”i Hofman:

“Rubber Duck’ın sınırları yok, insan ayrımı yapmıyor ve siyasi hiçbir çağrışımı yok. Bu dostça yüzen ‘Plastik Ördek’in iyileştirici özellikleri var. Hem bu dünyanın gerilimlerini tanımlayabiliyor, hem de bu gerilimleri azaltabiliyor. ‘Plastik Ördek’ yumuşak, samimi ve her yaş için uygundur.” şeklinde tanımlamaktadır. Sergilendiği her şehirde büyük izleyici kitlesi ve heyecanla karşılanmakta, ördeğin suya indirilme anı bile bir seramoniye dönüşmüştür.

Resim 1: 2013 yılında Tayvan-Kaohsiung’da sergilenen Rubber Duck 14 x 15 x 16,5 m ölçülerinde.²

Hofman çalışmalarında, izleyicileri çocukluklarına döndürme, geçmişte herkesin aşına olduğu nesnelerle farklı bir ortamda, bambaşka boyutlarda tekrar karşılaştırma ve yeniden bağ kurabilmelerini sağlamaktadır. Sanatını şu şekilde tanımlamaktadır:

“Benim heykellerim bir kargaşaya ve şaşkınlığa neden olur ve yüzünüze bir gülümseme yerleştirir. Onlar insanlara, günlük rutinlerinden bir mola veririrler. Yoldan geçenler önlerinde durur, bisikletlerinden iner ve diğer izleyicilerle sohbet başlarlar. İnsanlar birbirleriyle yeniden iletişime geçtiler. İşte bu kamusal alana benim heykellerimin etkisidir.” (Hofman, 2013)

Aynı zamanda yaşanan mekânları kanıksanmış algılardan alıp, neden-niçin sorgulamalarına yönlendirme amaçlanmaktadır. Bu şekilde sanat, birçok zaman, mekânları, toplumla buluştuğu noktaları kendi varlığıyla yeniden tanımlamış, yeni yerel ikonlar yaratmıştır.

² <http://www.florentijnhofman.nl/dev/project.php?id=192>

Lawrence Agent'in Colorado Kongre Merkezi için hazırladığı 2005 tarihli "I See What You Mean / Ne İma Ettiğini/Demek İstedğini Anlıyorum" adlı eseri sergilendiği çevre açısından büyük değişimlere neden olmuş. Çelik ve fiberglas çalışma özellikle ebatı ve rengi ile büyük dikkat çekmiş. Önceden beri mevcut olan bina, civarda yaşayan ve önünden geçen birçok kişinin dikkatini bile çekmezken, 12 m'lik dev mavi ayının yerleştirilmesi sonrasında herkesin fark ettiği, merak sardığı bir yapı halini almış.

Resim 2: "I See What You Mean"
Colorado Kongre Sarayı'nın içten ve dıştan görüntüsü³

Agent çalışma mekanı ile ilgili olarak: "Orada (Kongre Merkezi) neler olduğunu her zaman merak etmişimdir, bilgi, fikir ve ideolojilerin değiş tokuşu. Ama gerçekte içeride neler olduğuna ilişkin hiçbir gösterge yoktu." şeklinde açıklıyor. Bir ayının kongre sarayının çelik - cam duvarlarının ardında olan bitene "merakını" anlatan çalışma, yalnızca kongre salonuna farkındalık kazandırmamış, zamanla Colorado kentinin önemli simgelerinden biri halini almıştır.

³ <http://feafcs.ifas.ufl.edu/EventPhotos/NEAFCS2006/BlueBear.jpg>

"Uzmanlar ve sanatçılar bu sıkıca demirlemiş ayının, kitsch ve ince düşünce sanatının bir kesişimi olarak Denver'in imzası olarak ortaya çıktığını söylüyorlar. Ayı, insanları o cam duvarlı saklanma yerlerinde, güzel canlılar olarak mı yoksa anlamsız budalalar olarak mı görüyor? Dağdan aşağı merak içinde mi, yoksa korkuyla mı indi? O, biz onun dünyasını mahvettiğimiz ya da onu uzaktan anlamadığımız için mi mavi?(Johnson, 2008)" gibi sorgulamaları beraberinde getirmiş. Böylelikle günlük hayatın rutininde kenti, çevreyi yeni okuma biçimlerinin ve duyarlılığın gelişmesinde rol oynamıştır.

Gelişmiş, az gelişmiş ya da gelişmekte olan bazı toplumlarda, toplumsal yaşamda en önemli erozyon algılama ve sorgulama alanlarında görülmektedir. Bu kanının en belirgin dayanağı bazı ülkelerdeki genel ve yerel seçimlerdir. Örneğin bütün Avrupa'yı harabeye çeviren II. Dünya Savaşı'nın böyle bir toplumsal "algılama ve sorgulama" eksikliği ile seçilerek iktidara gelen Hitler'in neden olduğu gerçeğidir. Böylesi durumlara karşı sanat eserleri toplumların dikkatini çekmede, uyarmada, düşündürmede sanatçıların sessiz çığlıkları durumunu almışlardır.

Bu çığlık, insanoğlunun yaşamının ve özellikle kentsel yaşamının, katı mimari örgü marifeti ile kısıpaca aldığı ve bu nedenle bilinçli ya da bilinçsiz olarak sırtını döndüğü doğa, bitki, hayvan, gökyüzü, bulut, deniz gibi evren elemanlarını yeniden kente döndürme, yaşamın dinamikleri arasına dâhil etme gibi sorumluluklar getirmektedir. Bu yol aynı zamanda ironi, humor, hiciv, alay gibi sözcüklerle ifade edilebilen insani değerlerin de yaşama dâhil edilmesi demektir.

Geçtiğimiz sene ülkemizde de çalışmaları sergilenen Anish Kapoor, minimalist heykellerinde, yansımali paslanmaz çelik ve dev aynalar kullanarak gökyüzünü yeryüzüne ekleyen yansıtımları ve iç-dış bükey yüzeylerle yarattığı illüzyonlarla izleyiciyi etkisi altına almaktadır. Aynalar çoğu zaman, gökdelenler arasına sıkışmış insan yaşamına "gökyüzünü hatırlatır", kimi zaman yüzey-derinlik ve boyut ekseninde insanı ve çevreyi de içine alarak şaşırtıcı, düşsel optik etkiler yaratır.

Resim 4: Anish Kapoor “Sky Mirror”⁴

Yaşam işte bu farklılıkları özümleyebilme ve insanın temel özelliği olan duyumsama ve farklı dizgelerde hayal kurabilme zenginliği ile anlam kazanır. Yaşamı tekdüzelikten kurtaran, anlamlandıran, kimi zaman masalsı, kimi zaman çıplak gerçekçilikle yüzleştiren bu sanatsal yaratıcılık aynı zamanda düşünsel dinamizm kaynağı sayılır.

Bu dinamizm ağaç, hayvan, bitki, deniz, bulut, ayna, kaşık, plastik oyuncak ve benzerleri gibi her zaman görmekle kanıksanan nesneleri sanatsal bir form, biçim, renk ve kurguya dönüştürerek; sanatla herhangi bir bağı olamayan insanların bile günlük hayatta sanatla, bir sanat eseriyle temasını sağlama gibi görevler üstlenmesine yol açar. Kimi zaman bu eylemlerin türlü kavramların düşünceye dönüşmesi için de entellektüel

⁴ BradPatrick at en.wikipedia [GFDL (www.gnu.org/copyleft/fdl.html), CC-BY-SA-3.0 (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>)]

fırsatlar doğurduğu ya da farklı fantastik kaçış noktaları yarattığı söylenebilir.

Kimi zaman da kendini evrenin merkezi olarak gören insana, evrende kendinden büyük varlıkların dokunuşlarını gösterir. Jean Pierre Zaug'un Genova'da Alimentarium Food Museum için Genova Gölü'ne saptığı dev çatal tam da bu dokunuşun izini taşır. Sanki Gulliver çatalını göle saptamıştır. Çalışma aynı zamanda doğal kaynakların sınırsızca tüketilmesi şeklinde de yorumlanabilir.

Resim 5: Sanatçı Jean Pierre Zaug'un Cenova Gölü yerleştirmesi
"Dev Kaşık"1995⁵

⁵ <http://www.telegraph.co.uk/news/2082140/The-week-in-pictures-June-6-2008.html>

Sonuç olarak; öte yandan, sanatçıların eserleri yaratma çabalarından sonraki aşamada eserlerinin toplumla, halkla buluşmasını sağlama sorumluluğu genellikle müzelere ve galeri gibi özel mekânlara verilmiş gibidir. Oysa ki gündelik yaşam içinde, her yaştan, her kültür katmanından insanın günün her saatinde iç içe, yüz yüze gelmesini sağlamak sanatçının ilkeleri ile daha çok örtüşür. Sanatın yaratılış özelliği, sanatçı-sanat eseri ve onu izleyecek toplum üçgeninin tamamlanmasını gerektirir.

İzleyenle, toplumla, bağ kuramayan bir sanat eseri sanat eseri kimliğini tamamlayamamış demektir. Bu nedenle kentlerde, parklarda, meydanlarda halkla iç içe bir paylaşım mantığı sanat eserinin toplumsallaşması anlamını taşır. Bu nedenle sanat objeleri ile kentlerin, sokaklarının, caddelerinin, meydanlarının ve toplu yaşam mekânlarının görsel ve dokunsal sanat objeleriyle anlamlandırılması; insanların kimi zaman katı gerçeklerle dikkatlerin çekilmesi, kimi zaman masal dünyalarıyla sarmalanması; bu yolla her insana insanlığının duyumsatması sanatçıların önemli sorumluluklarından biridir. Bu durum aynı zamanda çağdaş bir kent tanımında kent yöneticilerinin bilinçliliğinin ve sanatçılarla işbirliğinin ne derecede önemli ve gerekli olduğunu gösterir.

SONUÇ

Sanatçıların eserleri yaratma çabalarından sonraki aşamada eserlerinin toplumla, halkla buluşmasını sağlama sorumluluğu genellikle müzelere ve galeri gibi özel mekânlara verilmiş gibidir. Oysaki gündelik yaşam içinde, her yaştan, her kültür katmanından insanın günün her saatinde iç içe, yüz yüze gelmesini sağlamak sanatçının ilkeleri ile daha çok örtüşür. Sanatın yaratılış özelliği, sanatçı-sanat eseri ve onu izleyecek toplum üçgeninin tamamlanmasını gerektirir.

İzleyenle, toplumla, bağ kuramayan bir sanat eseri sanat eseri kimliğini tamamlayamamış demektir. Bu nedenle kentlerde, parklarda, meydanlarda halkla iç içe bir paylaşım mantığı sanat eserinin toplumsallaşması anlamını taşır. Bu nedenle sanat objeleri ile kentlerin, sokaklarının, caddelerinin, meydanlarının ve toplu yaşam mekânlarının görsel ve dokunsal sanat objeleriyle anlamlandırılması; insanların kimi zaman katı gerçeklerle dikkatlerin çekilmesi, kimi zaman masal dünyalarıyla sarmalanması; bu yolla her insana insanlığının duyumsatması sanatçıların

önemli sorumluluklarından biridir. Bu durum aynı zamanda çağdaş bir kent tanımında kent yöneticilerinin bilinçliliğinin ve sanatçılarla işbirliğinin ne derecede önemli ve gerekli olduğunu gösterir.

KAYNAKÇA

Senie, Harriet. Critical Issues in Public Art. Ekim 1998. Smithsonian Books. ISBN-10: 1560987693

Basa, Lynn. May 27, 2008. The Artist's Guide to Public Art: How to Find and Win Commissions Paperback

Knight, Cher Krause. Nisan 2008. Public Art: Theory, Practice and Populism. Wiley-Blackwell. ISBN-10: 1405155590

http://www.nytimes.com/2008/08/21/arts/design/21arti.html?pagewanted=all&_r=0

http://avaxnews.net/fact/Gigantis_in_Contemporary_Art.html

<http://www.viralfiesta.com/cool-public-artworks>

<http://www.trendhunter.com/trends/animal-sculpture>

<http://www.florentijnhofman.nl/>